

Det folk vil ha

Klassekampen. 11.12.2007.

Siri Hall Arnøy, Robert Næss og Marianne Ryghaug - klassekampen@klassekampen.no.

Manglende politisk handling undergraver folks tro på at klimaproblemet må tas på alvor.

Hva skal til for at folk flest forstår hvor alvorlige klimaproblemer vi står overfor?

Spørsmålet stilles med jevne mellomrom i klimadebatten, vekselvis med harmdirrende pekefinger og et resignert sukk. «Det kan se ut som at folk trenger flommer, orkaner og tyfoner for å våkne. Men jeg håper man innser alvoret før den tid,» sier professor Peter Lemke, sentralt medlem av FNs klimapanel, til Bergens Tidene (30.11.), og stiller seg tvilende til om vi vil se tilstrekkelige endringer av folks hverdagsvaner med det første. «Nordmenn er ikke redde nok for klimaendringene. Kanskje blir vi det aldri. Derfor finnes det heller ingen politisk støtte for å gjennomføre tilstrekkelige tiltak mot klimagassutslipp,» sier tidligere leder av lavutslippsutvalget Jørgen Randers til Adresseavisa (16.10.).

Er det virkelig skremsler klimadebatten har manglet? I boka «Mellom klima og komfort. Energi for framtiden» presenterer vi forskning som viser et annet bilde. Visst har Randers rett i at det er en sammenheng mellom politiske tiltak og folks oppfatning av alvoret i klimasaken. Men det vår forskning viser, er at denne sammenhengen ser ut til å være av en annen karakter: Utfordringen er ikke å få folk skremt nok til å bli klare for politisk handling, men tvert imot at manglende politisk handling undergraver folks tro på at klimaproblemet er verdt å ta på alvor.

Hva vet folk egentlig om klimaendringer? Hvilke sammenhenger oppfattes mellom klimaendringer og egen energibruk? På bakgrunn av en rekke intervjuer kan vi slå fast at den utbredte politiske diagnosen om kunnskapsmangel som årsak til mangel på handling er misvisende. Vi fant at de fleste av våre informanter var rimelig godt informert om hovedpoengene fra klimaforskningen. Utfordringene lå i første rekke i å gjøre klimakunnskapen relevant i forhold egen livssituasjon. Informantene etterspurte derfor først og fremst handlingsrelevant kunnskap: Hva kunne de gjøre for å bidra slik at det ga synlige resultater og dermed framsto som meningsfylt? Den generelle, abstrakte klimakunnskapen ble møtt med skepsis. Informantene hadde oppfattet argumentene, men godtok dem ikke uten videre. De sa at de fikk for dårlige forklaringer på bakgrunnen for klimapåstandene. I tillegg syntes de ikke at denne kunnskapen var tilstrekkelig relevant fordi den ikke var anvendbar i deres egen livssituasjon.

På denne måten fremmet de en indirekte kritikk av at formidlingen av klimaforskning i for stor grad har fulgt et mønster der naturvitenskapelig kunnskap skilles både fra kunnskap om samfunnet og fra de verdispørsmålene som reises. Mens klimaforskerne vil holde natur og kultur atskilt, insisterte våre informanter på en måte på at dette skillet burde bli opphevet. Tilsvarende kritiseres politikerne for å være for ensidig opptatt av verdier. Ikke bare var flere av informantene irritert over den utbredte bruken av moralske pekefinger og forsøkene på å

konstruere klimaspørsmålet til å bli en sak om individuell moral og ansvar. Det var også en gjennomgående kritikk av politikerne for at de ikke forsto at politisk vilje også forteller om forholdet til vitenskapelig kunnskap. Når det ikke blir gjort vedtak om konkrete tiltak, ble det tolket som et signal om at situasjonen ikke var så alvorlig likevel. Dette misforholdet mellom situasjonsbeskrivelse og tiltak skaper med andre ord usikkerhet. Som en informant uttrykte det: «Det er veldig vanskelig å vite hvordan man skal leve for å leve miljøvennlig - gjøre det riktige - for hvis det er så feil med bilkjøring, hvorfor er det tillatt? Hvorfor har vi bensinbiler?»

Denne opplevde uklarheten ble også brukt som begrunnelse for hvorfor vår komfortorienterte energikultur i så liten grad endres i møtet med klimatrusselen. Mange ga uttrykk for at de gjerne kunne gjøre ting som ikke tok mye tid og krefter, slik som å sortere søppel. Å endre energibruken ble oppfattet som mer dramatisk og noe som få var villige til å gjøre, så lenge det politiske budskapet i form av konkrete tiltak var så uforpliktende. Likevel var det mulig å spore en viss destabiliserende effekt fra klimaspørsmålene. Dette kom først og fremst til uttrykk gjennom dårlig samvittighet. Mange beklaget at de ikke brukte kollektive transportmidler oftere eller at de kjørte forurensende biler. Den dårlige samvittigheten ble imidlertid ofte dempet med henvisning til avmaktsfølelse og dårlig politisk tilretteleggelse for mer klimavennlig atferd. Våre informanter uttrykte fortvilelse over å være nødt til å manøvrere i et farvann uten tydelige merker å navigere etter.

Når vi ser at kunnskap om klimaproblemer og årsaken til disse ikke er nok for å få folk til å handle, hva er alternativet? Hvordan legger vi til rette for lavutslippsamfunn og lavutslippsliv? Et alternativ til å forsøke å styre individers energiforbruk gjennom holdningskampanjer og økonomiske tiltak, kan være å ta utgangspunkt i utformingen av teknologier og teknologiske systemer. Hvis individer ikke selv klarer å omsette egen miljøvennlige holdninger til praksis, så er det kanskje handlingsrommet som må forandres? Dagens fossilbaserte samfunn sitter ikke bare i folks hoder og holdninger, men like mye i ting, teknologier og (infra)struktur. Våre informanter satte sine vansker med å leve mer miljøvennlig i sammenheng med det snevre handlingsrommet som de opplevde å ha, blant annet mangelen på produkter som la til rette for bærekraftig forbruk. Konsekvensen av denne innsikten var relativt tydelig: Kunnskapen var kanskje god nok, men problemet var å omsette kunnskapen til handling. Informantene så ikke hvilke handlinger og aktiviteter som skulle til for å bidra til et lavutslippssamfunn, og de savnet politisk lederskap som kunne vise vei. Det de opplevde å få, var et krav om at dette måtte de finne ut av selv. Eller som en informant uttrykte det: «Jeg synes nå egentlig at vi har fått nok informasjon - at det er krise på gang og at jorda er i trøbbel - men det er ikke informasjon om hva DU kan gjøre.»

Å omsette kunnskap til handling kan altså i liten grad gjøres gjennom generelle opplysningskampanjer, i alle fall når den materielle tilretteleggelsen ikke er på plass. Skal vi lykkes med denne må vi forberede oss på å være villige til å se på den teknologiske tilretteleggelsen som det fossilbaserte samfunnet har: man trenger biler som kan bruke fornybart drivstoff, man trenger en industri som bygger på andre kilder enn de fossile. Mens den fossilbaserte handlingsarenaen i stor grad er bygd opp rundt obligatorisk handling (bilene går på bensin, ikke bioetanol eller hydrogen), er den klimabaserte sfæren bygd opp omkring frivillighet - man kan la bilen stå. Dette innebærer at man som enkeltperson må gå aktivt inn for å velge det om man ønsker å leve klimavennlig, mens det fossilbaserte handlingsrommet bare forutsetter at man fortsetter som før. For å kunne leve

miljøvennlig er det derfor også en forutsetning at man vet hvordan man skal leve miljøvennlig og hvilke handlingsvalg som er kritiske i så måte. Man kan si at der fossilhandlingsrommet er materielt solid, er klimahandlingsrommet i stor grad er kunnskapsbasert.

En annen grunn til at opplysningskampanjer kan være en mildt sagt utfordrende øvelse å lykkes med i klimaarbeidet, er måten folk leser klimainformasjon på. I våre data ser vi at klimaendringsdebatten er gjenstand for en dekonstruksjonsdynamikk som er overraskende sterk. Deltakerne i fokusgruppene plasserte, kritiserte og plukket ifra hverandre det de leste og hørte om klimaendring gjennom norske medier. Denne øvelsen i å dekonstruere mediebudskapene er sannsynligvis noe de har lært av media selv, men kanskje også av å følge politikernes opptreden i avis- og tv-debatter. Klimadebatten har framfor alt vært formatert som «politisk debatt» der fakta kan benektes. Problemene knyttet til allmennhetens forhold til klimautfordringene handler derfor ikke så mye om mangel på kunnskap som om dekonstruksjonen av denne kunnskapen. Det skaper nye utfordringer. Hvordan kan man gå fram for å få formidlet forskningsresultater til allmennheten når formidlingskanalene er mer opptatt av å skape debatt og tvil enn av å informere? Hvordan kan man nå fram til en allmennhet som ofte ser ut til å ville dekonstruere budskapet fordi de tror det er en riktig tilnærming til offentlig informasjon? Den folkelige dekonstruksjonen av klimaforskernes budskap må forstås som en rasjonell respons på mangelen på overbevisende argumentasjon. Samtidig er det en forståelig respons på en uklar politisk fortolkning av klimaforskningen. Problemet med oppfatningene om klimaproblemene er ikke at allmennheten mangler kunnskap. De mangler snarere et tilstrekkelig grunnlag for å bli overbevist - og skremt er ikke veien å gå.

I forkant av klimatoppmøtet på Bali gikk en debatt mellom nåværende og tidligere miljøvernministere om i hvor stor grad fokus skulle være på at politikerne måtte ta ansvar i klimasaken i forhold til behovet for at hver enkelt handler (se Vårt Land 24.11.) Denne motsetningen ser ut fra våre funn merkelig ut. Folk flest etterlyser politikere som handler i klimasaken, og som gjennom teknologivalg, infrastruktur og klar informasjon legger til rette for at de kan gjøre det samme. Den gode nyheten er at folk flest er bedre enn sitt rykte, i alle fall så lenge ikke såkalt ansvarlige politikere undergraver troverdigheten til sitt eget alvorlige budskap gjennom å ikke handle i tråd med det.

En større satsing på fornybare energikilder - i første omgang å få forskning, utvikling og rammevilkår opp på nivå med for eksempel Sverige eller Tyskland - er et mulig sted å begynne. Det er også viktig med en satsing på energieffektivisering der ingen kan være verken gratispassasjer eller reisende på første klasse, det vil si at alle må bidra merkbart. Den dårlige nyheten kommer for dem som har lent seg tilbake og forsøkt å framstille folk flest som klimabremseklossen som hindrer handling: Det ser ut til at folk ønsker seg noe mer av dem de velger inn i ledende posisjoner enn at de skal utgjøre en forsiktig baktropp i klimasaken.

Les også ... «Klimadebatten har framfor alt vært formatert som 'politisk debatt' der fakta kan benektes»

(C) Klassekampen